

*В.М. Фіронова, аспірантка
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

РОЛЬ І МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В КОРПОРАТИВНОМУ УПРАВЛІННІ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ

У статті розглянуто законодавчі акти України з питань формування керівних органів комерційних банків. Досліджується участь Національного банку України в корпоративному управлінні банків.

Ключові слова: корпоративне управління, банківське регулювання та нагляд, члени правління банку.

Постановка проблеми. Успіх державної політики країни в цілому великою мірою залежить від стабільності її банківської системи. В умовах переходу від жорсткої адміністративної системи управління економікою до ринкового господарства саме банківська система покликана забезпечити економічно виправданий розподіл фінансових ресурсів, стимулювати конкурентні відносини, приватизацію державного майна, перебудову ціноутворення та цінкових пропорцій. Як свідчить практика, нестабільність банківської системи, кризи банків мають тяжкі економічні наслідки, тому для створення стабільної банківської системи і функціонують державне банківське регулювання та нагляд.

Аналіз останніх публікацій. Вивченням проблематики організації корпоративного управління в банках займалися М. Грачова, Н. Арабова, Т. Томаш, О. Свечнікова, Д.О. Мейнік. При цьому питання вивчення участі НБУ в корпоративному управлінні залишається без відповіді.

Мета статті – висвітлення проблем законодавства України стосовно формування керівних органів комерційних банків, виявлення розбіжностей з цього питання за допомогою аналізу законодавчих актів.

Виклад основного матеріалу. Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках. Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх підрозділи, афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб.

Сутність банківського регулювання та нагляду викладено в Законі України “Про Національний банк України”. Згідно з цим законом:

- банківське регулювання – одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення

банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства;

- банківський нагляд – система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку [4].

Визначну роль у діяльності банківської системи відіграє корпоративне управління в комерційних банках. Недослідженість та невивченість особливостей корпоративного управління у фінансовому секторі, в якому домінують комерційні банки, а також розвиток небанківських фінансових посередників, на жаль, перебуває на початковій стадії. Це призводить до їх неефективного управління та відсутності привабливості для потенційних інвесторів, внаслідок чого страждає, перш за все, економіка України. Саме тому банківське регулювання і нагляд є вкрай важливими функціями Національного банку в сучасних економічних умовах. Але виникає питання: якою мірою, завдяки цим функціям, НБУ має змогу втручатися в корпоративне управління банків.

Для того, щоб визначити роль Національного банку України в корпоративному управлінні комерційних банків, розглянемо Закони України “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, а також методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України відповідно до оновлених принципів Базельського комітету.

Закон “Про Національний банк України” в розділі X “Банківське регулювання і банківський нагляд” не зазначає жодних можливостей щодо втручання НБУ в корпоративне управління банків, але містить у собі посилання на Закон України “Про банки і банківську діяльність” (ст. 61) [1].

Ряд статей даного закону висвітлюють порядок затвердження кандидатур на керівні посади банків. Зокрема, в статті 38 зазначається, що призначення та звільнення голів та членів спостережної ради банку, ревізійної комісії є компетенцією загальних зборів банку. Стаття 39, у свою чергу, проголошує, що призначення і звільнення голови та членів правління (ради директорів) банку є функцією спостережної ради банку [2].

Стаття 42 Закону України “Про банки і банківську діяльність” висуває вимоги до керівників банків:

- керівниками банку є голова, його заступники та члени ради банку, голова, його заступники та члени правління (ради директорів), головний бухгалтер, його заступник, керівники відокремлених структурних підрозділів банку;
- керівниками банку мають бути дієздатні фізичні особи, які відповідають таким вимогам:
  - 1) наявність вищої економічної, юридичної освіти чи освіти в сфері управління залежно від займаної посади (ця вимога не застосовується до членів спостережної ради банку);

- 2) стаж роботи в банківській системі за відповідним фахом не менше трьох років (ця вимога не застосовується до членів спостережної ради банку);
- 3) бездоганна ділова репутація.

Голова правління (ради директорів) та головний бухгалтер заступають на посаду після надання письмової згоди на це Національного банку України.

Голова правління (ради директорів) банку та головний бухгалтер повинні мати попередній досвід керівної роботи в банках [2].

Окрім цього, правління (рада директорів) банку зобов'язане протягом трьох робочих днів інформувати Національний банк України про звільнення керівника (керівників) банку та про кандидатуру на призначення на цю посаду.

Отже, згідно із цією статтею, НБУ має можливість брати опосередковану участь у корпоративному управлінні через узгодження кандидатур на керівні посади. Але в описаних вище статтях це не зазначено, що є дивним, оскільки це статті одного закону.

У статті 34 йдеться про таке: юридична чи фізична особа, яка має намір придбати істотну участь в банку або збільшити її таким чином, що така особа буде прямо чи опосередковано володіти чи контролювати 10, 25, 50 та 75 % статутного капіталу банку чи правом голосу придбаних акцій (паїв) в органах управління банку, зобов'язана отримати письмовий дозвіл Національного банку України. Маємо право вважати це твердження ще одним опосередкованим засобом впливу НБУ на корпоративне управління [2].

Згідно з Рекомендаціями спостережна рада банку призначає та звільняє членів правління банку. Підготовча робота щодо призначення членів правління може бути доручена комітету спостережної ради, який визначає умови трудових контрактів (договорів) із членами правління, з урахуванням питань винагороди. Під час формування складу правління слід враховувати те, що кожний його член повинен мати відповідну професійну освіту та досвід роботи. Банк розробляє критерії професійної належності та відповідності щодо кожного члена правління, у яких би визначалися навички, освіта, попередній досвід роботи та інші критерії. Отже, за цим документом НБУ не втручається в процес формування органів корпоративного управління [1].

Цивільний кодекс України визначає обрання членів наглядової ради, а також утворення і відкликання виконавчого та інших органів товариства. Це питання компетенції тільки загальних зборів. Згадана норма ЦКУ не дає можливості делегувати ці повноваження іншим органам товариства [5].

Згідно з постановою “Про затвердження положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України” служба внутрішнього аудиту банку – це самостійний структурний підрозділ комерційного банку, який створюється за рішенням вищого органу банку і, як правило, підпорядковується безпосередньо Раді банку. Погодження кандидатури на посаду керівника служби внутрішнього аудиту банку здійснює Комісія Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків або комісія при територіальному управлінні Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків шляхом проведення співбесіди за умов, визначених Комісією [3].

Служба внутрішнього аудиту не є органом корпоративного управління, оскільки вона має право брати участь у засіданнях ради або правління банку тільки під час обговорення питань, які прямо або опосередковано стосуються стану бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю й аудиту, зовнішнього аудиту, змін у структурі або розвитку банку. Служба внутрішнього аудиту є органом оперативного контролю виконавчих органів банку.

Висновки. З усього, сказаного вище, можна зробити висновок, що існуюче законодавство є досить суперечливим і не висвітлює однозначну точку зору на формування органів корпоративного управління банків.

Відсутність однакової точки зору полягає в тому, що:

- в різних статтях Закону України “Про банки і банківську діяльність міститься суперечлива інформація з приводу участі НБУ в корпоративному управлінні;
- Закон “Про Національний банк України” може висвітлювати питання лише в рамках головних функцій НБУ (нагляд, регулювання та контроль). Але воно висвітлюється досить загально;
- згідно з Рекомендаціями, а також Законом України “Про банки і банківську діяльність”, призначати та звільняти членів правління банку має право спостережна рада. Проте Цивільний кодекс України відносить це до виняткової компетенції загальних зборів і виключає можливість делегування цих повноважень іншим органам товариства;
- існують розбіжності в критеріальних вимогах до керівників банків, що містяться у нормативних актах і рекомендаціях НБУ.

Розглядаючи та аналізуючи законодавчі та нормативні документи, ми дійшли висновку про те, що Національний банк України має власні механізми участі в корпоративному управлінні комерційних банків, що зазначається в Законі “Про банки і банківську діяльність”, а саме:

- 1) вимагається письмова згода НБУ на призначення посадових осіб банків;
- 2) письмовий дозвіл на отримання істотної участі в банку.

Список літератури

1. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 28 березня 2007 р. № 98. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 7 грудня 2000 р. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
3. Про затвердження положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України № 114 від 20 березня 1998 р. (реєст. № 548 від 27.05.98) з доповненнями. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
4. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 9 липня 2007 р. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Summary

Bank regulation and supervision exists for creation of stable bank system. To find out a role of national bank in corporate management of commercial banks, we used the analysis of the legislation.

Отримано 04.07.2008

Фіронова, В. М. Роль і місце Національного банку України в корпоративному управлінні комерційними банками [Текст] / В. М. Фіронова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми, 2008. - Вип. 23. - С. 253-258.